

Innst. S. nr. 152

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

St.meld. nr. 44 (2003-2004)

Innstilling fra justiskomiteen om erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningskadelidende samer og kvener

Til Stortinget

1. INNLEDNING

Regjeringen legger med dette frem for Stortinget en presentasjon av Regjeringens rapport om den generelle behandlingen av erstatningskrav fra ulike grupper i samfunnet. Videre fremlegges konkrete drøftelser og vurderinger av foreliggende erstatningskrav fra henholdsvis krigsbarn, romanifolk/tatere og eldre utdanningskadelidende samer og kvener.

2. DEL I - ERSTATNINGSKRAV FRA ULIKE GRUPPER I SAMFUNNET - RAPPORT FRA REGJERINGENS ARBEIDSGRUPPE

2.1 Sammendrag

2.1.1 Rapportens hovedinnhold

I rapporten er det gitt en generell vurdering av hvordan fremtidige krav fra ulike grupper i samfunnet bør behandles. Det legges til grunn at alminnelige erstatningsrettslige krav mot staten, herunder krav fra organiserte grupper, også for fremtiden skal løses gjennom det eksisterende regelverket for behandlingen av slike krav. Behandlingen foretas av de enkelte fagdepartementene.

2.1.1.1 BILLIGHETSBASERTE KRAV - INDIVIDUELLE ERSTATNINGER

Stortingets billighetserstatningsordning bør anvendes på rimelighetsbaserte krav om individuelle erstatninger også for de krav som i dag ikke imøtekommes av ordningen. I de tilfeller der statlige myndigheter

finder det rimelig å tilkjenne en økonomisk kompensasjon til personer i en gruppe som ikke har rettslige krav på erstatning, kan billighetserstatningsordningen tilpasses slik at den imøtekommer disse kravene. Arbeidsgruppens forslag innebærer at alle former for rimelighetsbaserte erstatningskrav kanaliseres gjennom billighetserstatningsordningen. I rapporten angis anbefalinger for behandlingsprosedyre for fremtidige krav.

Dersom kravet sendes til regjeringen eller et departement, forutsettes vedkommende fagdepartement å foreta en vurdering av om det foreligger et erstatningsrettslig krav. I øvrige saker kan departementet henvise til billighetserstatningsordningen, uten å ta standpunkt til kravet.

Dersom Billighetserstatningsutvalget mottar en søknad om billighetserstatning, må sekretariatet følge normal prosedyre for behandlingen av søknader om billighetserstatning. Dersom kravet sendes til Stortinget, vil Stortinget kunne oversende dette til utvalgets sekretariat for behandling etter gjeldende billighetserstatningsordning, eller for vurdering av om det bør innføres særskilte retningslinjer om tilpasning av billighetserstatningsordningen for den særskilte gruppen.

For at Stortinget skal få et grunnlagsmateriale for å avgjøre om en særskilt gruppe skal få en særskilt behandling gjennom billighetserstatningsordningen, vil det som regel være behov for en egen utredning. Etter arbeidsgruppens oppfatning synes det mest hensiktsmessig at Stortinget ber Billighetserstatningsutvalget om å utrede saken på generelt grunnlag.

Arbeidsgruppen har konkludert med at det ikke er hensiktsmessig å angi formelle vilkår for hvilke typer krav som bør gi grunnlag for en særskilt tilpasning av billighetserstatningsordningen. Det bør derfor ikke stilles andre krav enn at det anses *rimelig* å gi enkeltpersoner i en særskilt gruppe en økonomisk kompensasjon. Arbeidsgruppen mener likevel at det bør være en høy terskel for å utvide billighetserstatningsordningen.

Arbeidsgruppen er kommet til at rimelighetsbaserte krav fra grupper i samfunnet vurderes som et bevilgningsspørsmål innenfor det departement som etter sitt saklige ansvarsområde er nærmest.

2.1.2 Økonomiske, administrative og erstatningsrettslige konsekvenser

Arbeidsgruppen antar at rapportens forslag i seg selv ikke innebærer noen endring i antall krav eller totalbeløp av erstatningsutbetalinger. Ettersom en større andel krav foreslås kanalisert gjennom billighetserstatningsordningen, er det grunn til å anta at det vil kunne innebære et behov for en viss styrking av Billighetserstatningsutvalgets sekretariat.

Arbeidsgruppen finner det naturlig at utgiftene til billighetserstatninger føres på en egen budsjettpost, og foreslår derfor at det opprettes en særskilt budsjettpost for utgifter i forbindelse med innvilgede søknader om billighetserstatning.

2.1.3 Regjeringens vurdering av arbeidsgruppens rapport

Regjeringen mener at arbeidsgruppens konklusjoner bør legges til grunn ved behandlingen av fremtidige rimelighetsbaserte krav fra grupper i samfunnet. Etter forslaget vil Stortingets billighetserstatningsutvalg utforme kriterier og behandle alle individuelle rimelighetsbaserte søknader om erstatninger.

Når det gjelder krigsbarn, tvangssteriliserte romani-folk/tatere og eldre utdanningskadelidende samer og kvener, mener Regjeringen det er riktig å fremme konkrete forslag til rimelighetsbaserte erstatningsordninger. I tråd med arbeidsgruppens rapport legger derfor Regjeringen frem konkrete forslag til tilpasninger av Stortingets billighetserstatningsordning for disse gruppene.

2.2 Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunn Karin Gjøl, Anne Helen Rui og Knut Storberget, fra Høyre, lederen Trond Helleland, Linda Cathrine Hofstad og Ingjerd Schou, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen og André Kvakkestad, fra Kristelig Folkeparti, Einar Holstad og Finn Kristian Marthinsen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Inga Marte Thorkildsen, viser til St.meld. nr. 44 (2003-2004) og til brev fra Justisdepartementet til Stortingets justiskomite av 26. november 2004. Brevet følger vedlagt denne innstillingen. Komiteen viser videre til Dokument nr. 8:109 (2001-2002) forslag fra stortingsrepresentanten Magnhild Melteit Kleppa om oppnevning av en kommisjon for videre forberedelse av et nasjonalt krigsbarnoppgjør, og til sine merknader i innstillingen til forslaget; Innst. S. nr. 36 (2002-2003).

Billighetserstatning ytes på grunnlag av en rimelighetsvurdering, uten at det foreligger rettslig grunnlag for erstatningsansvar. Erstatningen tar ikke

sikte på å dekke søkerens samlede økonomiske tap, men er ment å være en økonomisk håndrekning og et uttrykk for samfunnets beklagelse til den enkelte. Komiteen ønsker at billighetserstatningsordningen også i fremtiden skal praktiseres i tråd med dette.

Komiteen har merket seg anbefalingen i St.meld. nr. 44 (2003-2004) om også i fremtiden å tilkjenne rimelighetsbaserte kompensasjonserstatninger gjennom tilpasning av billighetserstatningsordningen. Hensynet til dem som av ulike grunner ønsker å søke om en økonomisk kompensasjon for overgrep/overlast som de har vært utsatt for, tilsier at det bør være enkelt å finne frem til rette instans. Komiteen er derfor enig med departementet i at oppretting av flere særskilte erstatningsordninger er lite hensiktsmessig.

Det er grunn til å understreke at ordningen med billighetserstatning fortsatt er og skal være Stortingets ordning, som gir de folkevalgte mulighet til å kompensere overfor borgere som har vært utsatt for urett. Det er derfor helt sentralt at forvaltningen og Billighetserstatningsutvalget følger opp intensjonen og merknaden i Innst. S. nr. 4 (1999-2000) om at saker av særskilt politisk og prinsipiell art skal sendes til Stortinget for behandling, og at årsmeldinger blir oversendt Stortinget. Slik kan Stortinget gi føringer i prinsipielle enkeltsaker og på bestemte områder, og gi bemerkninger til utviklingen av ordningen generelt.

Komiteen vil fremheve nødvendigheten av at både Billighetserstatningsutvalget og dets sekretariat setter seg godt inn i historien til romanifolket, til samer/kvener, til krigsbarna og til andre befolkningsgrupper som det jevnlig søkes erstatning fra. Kunnskap om de generelle historiske forhold og levekår for disse gruppene er viktig for å kunne vurdere de individuelle søknadene korrekt. Slik kunnskap er dessuten ikke minst viktig for at søkerne om billighetserstatning skal ha tillit til at deres søknader behandles rettfærdig og i tråd med gjeldende regelverk.

Komiteen ønsker å påpeke at den foreliggende tilpasningen av billighetserstatningsordningen vil kunne medføre et betydelig merarbeid for Billighetserstatningsutvalget.

Komiteen vil understreke viktigheten av at myndighetene tar ansvar for den urett som har funnet sted mot visse grupper nordmenn. Det er viktig at gjennomføringen av denne erstatningsordningen, og nivået på erstatningene som utmåles, ikke føles som en ny urett for de gruppene som nå skal gis en oppreisning for tidligere urett. Komiteen vil peke på at det er grunnleggende viktig at erstatningen utmåles på bakgrunn av hva slags urett den enkelte har vært offer for, og ikke hvor mange som har vært utsatt for dette. Det er ønskelig at alle har en god oppvekst og et bra liv. De som av ulike grunner får et tøffere eller vondere liv, har likevel ikke automatisk krav på erstatning. Det er når samfunnet i form av offentlige myndigheter klart er skyld i den vanskelige situasjonen et menneske eller en gruppe mennesker er kommet inn i, at erstatningsspørsmål skal kunne reises. Samtidig er det viktig å huske at Norge er et land med tradisjonelt lave erstatningsbeløp. Dette er en villet politikk, der samfunnet har et godt sosialt sik-

kerhetsnett som skal fange opp de som havner utenfor og får det vanskelig. Komiteen viser til at staten må ha et ekstra ansvar når den både kan klandres for mye av den uretten som har funnet sted, og samtidig har stått for makuleringen av overgrepene dokumentasjon.

3. DEL II - ERSTATNINGSORDNING FOR KRIGSBARN

3.1 Sammendrag

3.1.1 Bakgrunn og hovedinnhold i del II

Stortinget fattet 16. desember 2002 et anmodningsvedtak hvor Regjeringen ble bedt om å utrede alternative erstatningsordninger som en kompensasjon til de krigsbarn som ble påført særlige lidelser, tap og urimeligheter som følge av at de var krigsbarn. Felles for de forslag til erstatningsordninger som legges frem er at de er basert på en tilpasning av dagens billighetserstatningsordning. Det er en sentral del av forslaget at også mobbing omfattes på nærmere fastsatte vilkår. Regjeringen foreslår her også lempeligere dokumentasjonskrav for billighetserstatninger begrenset oppad til 20 000 kroner.

Videre følger det av Regjeringens forslag at det skal skje en individuell vurdering av hver enkelt søknad basert på hvorvidt søker er påført en særlig lidelse, tap og urimelighet som følge av at vedkommende er krigsbarn. Det må etter forslaget fremlegges dokumentasjon på at søker er krigsbarn. Regjeringen foreslår også at det i tråd med dagens praksis i billighetserstatningssaker skal gjøres fradrag for tidligere erstatningsutbetalinger for samme forhold. Regjeringen foreslår at en utvidet billighetserstatningsordning for krigsbarna gjøres tidsbegrenset.

3.1.2 Historikk

Forsker Kåre Olsen legger i sin bok "Krigens barn" til grunn at antall krigsbarn antas å ligge et sted mellom 10 000 og 12 000 personer. Mange krigsbarn har fortalt om en vanskelig oppvekst i etterkrigstidens Norge, og at de har vært utsatt for overgrep både fra private og fra det offentlige som følge av at de var krigsbarn. Organisasjonene som representerer krigsbarn i Norge har gjennom årene fremsatt flere påstander om overgrep.

3.1.2.1 FORSKNING

Sosial- og helsedepartementet bad i 1998 Norges forskningsråd om å utarbeide en kunnskapsstatus hvor krigsbarn-organisasjonenes påstander ble gjennomgått og besvart så langt dette var mulig. Departementet anså det som særlig viktig å få belyst problemstillinger knyttet til manglende bidragsinnkreving, krigsfangeerstatningen fra Forbundsrepublikken Tyskland, organisert hjemhenting av barn fra Tyskland og ulovlig deportasjon av barn til Tyskland, generell oppvekstproblematikk og spørsmål om erstatning og moralsk oppreisning

Oppdraget resulterte i Forskningsrådets rapport "Fiendens barn?" Rapporten konkluderer med at krigsfangeerstatningen ikke var tiltenkt krigsbarna. Til påstanden om mangelfull innkreving av barnebidrag, og manglende utbetaling av slikt bidrag til krigsbarna,

konkluderer rapporten med at det ikke er avdekket eksempler på åpent diskriminerende holdninger som grunn for vedtak i bidragssaker, og at det ikke er funnet dokumenterbare tilfelle som bekrefter at barnebidrag ble tilbakeholdt.

Rapporten er mer kritisk når det gjelder Norges innkreving av barnebidrag i den sovjetiske okkupasjonssonen i Øst-Tyskland, senere DDR. Det uttales at bare en liten del av krigsbarna med far i Øst-Tyskland mottok bidrag i årene fram til forskotteringsloven trådte i kraft i 1957.

På bakgrunn av rapportens konklusjoner ble Forskningsrådet bedt om å påta seg oppdraget med den forskningsmessige oppfølgingen av temaet oppvekstvilkår for krigsbarna. Det overordnede formål med forskningsoppdraget er at kunnskapen skal komme både krigsbarna og det norske samfunnet til gode.

I tråd med ønsker fra Stortinget har Regjeringen utredet alternative erstatningsordninger til krigsbarn uavhengig av fremleggelse av forskningsresultatene.

3.1.2.2 GRANSKINGSKOMMISJON OM MEDISINSK FORSKNING PÅ MENNESKER UTEN DERES SAMTYKKE

Regjeringen oppnevnte i 2001 en granskingskommisjon om medisinsk forskning på mennesker uten deres samtykke i perioden etter 2. verdenskrig og frem til ca. 1975. Kommisjonen la frem sin rapport i NOU 2003:33, hvor det bl.a. er uttalt:

"Kommisjonens gransking har ikke avdekket noe belegg for påstandene om at CIA eller andre militære instanser i USA eller Norge har vært involvert i forsøk med LSD foretatt på psykiatriske pasienter eller på krigsbarn i Norge..."

3.1.2.3 ERSTATNINGSSAKER I DOMSTOLSYSTEMET

I alt 122 krigsbarn har gått til sak mot staten med krav om oppreisning/erstatning. Av disse har sju prøvet saken i rettsapparatet. Det anførte ansvarsgrunnlaget er at myndighetene unnlot å sette i verk nødvendige tiltak for å sikre krigsbarnas menneskerettigheter. Så vel byretten som lagmannsretten kom til at kravene var foreldet, og anken ble nektet fremmet av Høyesteretts kjæremålsutvalg. Samtlige av sakene er etter det Regjeringen kjenner til brakt inn for Den europeiske menneskerettighetsdomstol i Strasbourg.

3.1.3 Erstatning til krigsbarn

3.1.3.1 INNLEDNING

Stortinget har bedt Regjeringen om å utrede alternative forslag til erstatningsordninger som en kompensasjon til de krigsbarn som er påført særlige lidelser, tap og urimeligheter som følge av at de er krigsbarn. I tråd med rapporten fra arbeidsgruppen mener Regjeringen at etablering av en erstatningsordning til krigsbarn må skje innenfor billighetserstatningsordningen.

Regjeringen mener at det avgjørende ved den konkrete vurdering av en søknad om billighetserstat-

ning vil bli om de forhold som anføres i søknaden representerer en særlig lidelse, tap og urimelighet søker er påført som følge av at vedkommende er krigsbarn. Regjeringen oppfatter dette slik at det ikke innvilges billighetserstatning der søker har klart å mestre de overgrep vedkommende ble utsatt for, og i ettertid har klart seg bra og levd et normalt godt liv.

3.1.3.2 NÆRMERE OM OVERGREP MOT KRIGSBARN

I den utstrekning det foreligger tilgjengelig forskningsmateriale, er det Regjeringens oppfatning at forskningsresultatene må tillegges avgjørende vekt for hva som skal omfattes av en utvidet billighetserstatningsordning. Dette innebærer at påståtte overgrep forskningen har avvist heller ikke bør danne grunnlag for søknad om billighetserstatning.

3.1.3.2.1 *Overgrep som omfattes av dagens billighetserstatningsordning*

Flere typer av overgrep mot krigsbarn vil være av en slik karakter at de omfattes av Stortingets billighetserstatningsordning slik denne praktiseres i dag. Billighetserstatning kan i slike saker ytes dersom det anses tilstrekkelig sannsynliggjort at de anførte forhold har funnet sted, og dersom det er sannsynlig at dette har påført søkeren lidelser/tap av et visst omfang.

Ved anførte overgrep fra myndighetenes side vil det som regel kunne fremskaffes dokumentasjon for at forholdet har funnet sted. Dersom relevant arkivmateriale er makulert, vil kravet til dokumentasjon kunne lempes.

Søknad om billighetserstatning fra krigsbarn på grunnlag av overgrep som omfattes av gjeldende billighetserstatningsordning, skal etter forslaget behandles på samme måte som i dag.

3.1.3.2.2 *Om overgrep særlig relatert til søkers status som krigsbarn*

Overgrep som kan sies å være typiske for krigsbarn, omfattes ikke av gjeldende billighetserstatningsordning. Skal krigsbarn kunne søke en rimelighetsbasert kompensasjon for slike forhold, må billighetserstatningsordningen tilpasses.

Flere krigsbarn har hevdet at de ble adoptert bort uten at dette skjedde etter gjeldende regelverk. Bortsett fra Fiskeboda-barna er departementet ikke kjent med at det foreligger forskning omkring forhold knyttet til adopsjon. Departementet nøyter seg med å påpeke at dette er problemstillinger som etter omstendighetene kan danne grunnlag for søknad om billighetserstatning etter en utvidet ordning.

En rekke krigsbarn ble overlatt til barnevernsmyndighetene, og i den utstrekning det kan reises kritikk mot disse, blir en søknad om billighetserstatning vurdert etter gjeldende ordning. Mange krigsbarn var imidlertid i en spesiell situasjon i forhold til andre barn som hørte under barnevernet. Lebensbornprosjektet og frem- og tilbakesendelse mellom Norge og Tyskland m. v. kan ha satt krigsbarna i en særlig vanskelig situasjon.

Et kjennetegn for krigsbarna var at mor i mange tilfeller ble utsatt for overgrep. Videre var det gjennomgående at mor var alene med foreldreansvaret for barnet. Departementet mener at forhold knyttet til dette som hovedregel ikke bør gi grunnlag for billighetserstatning. Dreier det seg om vold i hjemmet og/eller mangelfull oppfølging fra barnevernets side, vil en søknad kunne behandles etter gjeldende billighetserstatningsordning. Det kan imidlertid tenkes tilfeller hvor søker var så direkte berørt av overgrep mot mor, at søker ble påført en skade av fysisk eller psykisk art. Regjeringen åpner derfor for at også dette forhold kan tillegges relevans under behandlingen av søknader om billighetserstatning.

3.1.3.2.3 *Særlig om mobbing*

Departementet antar at det forhold som har rammet flest krigsbarn, er mobbing. Det foreligger flere historier om at personer som representerte myndighetene, deltok i og legitimerte mobbing av krigsbarna. Også fra sentrale myndighetspersoner kom det uttalelser som kan ha bidratt til å sementere lokalmiljøenes holdninger til krigsbarn. I motsetning til andre som har vært utsatt for en vanskelig barndom og oppvekst, skiller krigsbarna seg ut på flere måter. I etterkrigstidens Norge var holdninger som hat, frykt og mistro i forhold til tyskere og den tyske stat fremtredende i en slik grad at det etter Regjeringens mening neppe finnes paralleller i norsk historie i fredstid.

Regjeringen mener at mange krigsbarn, samlet sett, kom særlig dårlig ut ved at det verken var støtte å hente i en familiesituasjon eller i forhold til skole eller andre etater mot den alvorlige mobbing mange ble utsatt for.

3.1.4 *Regjeringens forslag til erstatningsordning*

3.1.4.1 INNLEDNING

Regjeringen foreslår at en erstatningsordning til krigsbarn som er påført særlig lidelse, tap og urimelighet etableres ved at enkelte av typetilfellene som ikke faller inn under gjeldende ordning, omfattes av en utvidet billighetserstatningsordning på nærmere fastlagte vilkår. På grunn av de særlige omstendigheter som gjør seg gjeldende omkring mobbing, foreslås å lempe på dokumentasjonskrav for billighetserstatning opp til 20 000 kroner. Samtidig åpnes det for høyere billighetserstatning der det kan fremlegges dokumentasjon for hvilke skader mobbing har påført søker.

3.1.4.2 HVILKE KRITERIER SOM KAN DANNE GRUNNLAG FOR BILLIGHETSERSTATNING

Påstander om overgrep som er avvist gjennom den forskningen som har funnet sted, skal ikke kunne danne grunnlag for søknad om billighetserstatning. Videre foreslår Regjeringen at det for overgrep som er omfattet av dagens billighetserstatningsordning, ikke gjøres særskilte tilpasninger for krigsbarn.

Departementet foreslår at Stortingets formulering i mandatet om at søker må være påført en særlig lidelse, tap og urimelighet som følge av at vedkommende er krigsbarn, skal representere en rettslig standard som vil

være veiledende for skjønnsutøvelsen ved behandlingen av den enkelte søknad.

Et grunnleggende vilkår for billighetserstatning etter en utvidet ordning er at søkeren er krigsbarn, dvs. at vedkommende er født i årene 1940-46 av norsk mor og far som var soldat for den tyske okkupasjonsmakten. Regjeringen foreslår en avgrensning dersom far var norsk statsborger som hadde vervet seg for okkupasjonsmakten.

Regjeringen foreslår at mobbing omfattes av en utvidet billighetserstatningsordning dersom mobbingen har skjedd fordi søker er krigsbarn. Ved den konkrete vurderingen må det særlig ses hen til offentlige representanters rolle og mobbingens alvorlighet. Videre må det legges vekt på hvilket omfang mobbingen hadde i det enkelte tilfelle, og over hvor lang tid den pågikk.

Ved plassering av krigsbarn i fosterhjem eller private barnehjem foreslår Regjeringen at det bør legges til grunn samme barnevernsfaglige aktsomhetsvurdering som for institusjoner drevet av det offentlige. Regjeringen vil understreke at en søknad om billighetserstatning må vurderes i forhold til det som var faglig og politisk akseptert på den tid den påståtte skade eller ulempe oppsto.

Også de særlige forhold som i mange tilfeller knytter seg til krigsbarnas mor, bør kunne ha relevans ved behandlingen av søknader om billighetserstatning. Dersom søker var eldre enn 4-5 år og vitne til alvorlig trakassering av mor, bør slik indirekte skade etter en konkret vurdering kunne gi grunnlag for billighetserstatning.

Regjeringen vil understreke at den som på tross av en vanskelig barndom allikevel har klart å leve et godt liv, ikke anses å være påført slik særlig lidelse, tap eller urimelighet som bør danne grunnlag for billighetserstatning.

3.1.4.3 NÆRMERE OM DOKUMENTASJON AV SØKNADEN OG UTMÅLING AV BILLIGHETSERSTATNING

Regjeringen foreslår at det som hovedregel skal ses hen til gjeldende billighetserstatningspraksis når det gjelder dokumentasjon og utmåling. Typetilfeller av overgrep mot krigsbarn har imidlertid vært av en slik art at de vanskelig lar seg dokumentere.

For at en tilpasning av billighetserstatningsordningen i forhold til krigsbarn skal ha noen realitet, må det også finne sted en lemping av dokumentasjonskravene. Regjeringen foreslår at dette skjer tilsvarende som for seksuelle overgrep. Det vil si at det som utgangspunkt skal dokumenteres så langt det er mulig at mobbing har funnet sted slik søker anfører. Dersom søker har tatt opp fysiske eller psykiske problemer med sin lege eller andre personer i helsevesenet, vil en uttalelse fra disse ha særlig betydning i denne sammenheng.

Regjeringen finner det ikke riktig å foreslå som en absolutt forutsetning at søker vedlegger sakkyndig uttalelse om skadefølge og årsakssammenheng. Regjeringen foreslår derfor en gradert billighetserstatningsordning slik at en billighetserstatning basert på søkers egenerklæring ikke bør overstige 20 000 kroner.

Dersom det foreligger dokumentasjon for alvorlig skade som følge av mobbing søker har vært utsatt for, vil en billighetserstatning kunne bli vesentlig større.

3.1.4.4 ETTERLATTE ETTER KRIGSBARN

Etter gjeldende billighetserstatningsordning er hovedregelen at det ikke utbetales billighetserstatning til etterlatte. Departementet mener at en utvidet billighetserstatningsordning bør være begrenset til dem som selv er påført særlig lidelse, urimelighet og tap som følge av at de er krigsbarn.

3.1.4.5 FRADRAG FOR MOTTATTE YTELSER

Ved utmåling av billighetserstatning skal det etter Regjeringens forslag gjøres fradrag for tidligere utbetaling av billighetserstatning for samme forhold. Dette er imidlertid ikke til hinder for at en søker som tidligere har fått utbetalt billighetserstatning etter gjeldende ordning, kan søke på nytt etter den utvidede ordning når søknaden grunnes på nye forhold. Regjeringen foreslår videre at det i den utstrekning en søker er tilkjent erstatning etter de alminnelige erstatningsrettslige regler, skal gjøres fradrag i billighetserstatningen i den utstrekning erstatningen gjelder samme forhold.

3.1.4.6 SØKNADSRISTER

Søknadene om billighetserstatning etter den tilpassede ordning foreslås behandlet av Billighetserstatningsutvalgets sekretariat. Regjeringen foreslår videre at den utvidede billighetserstatningsordningen for krigsbarn gjøres tidsbegrenset for en periode på 2 år.

3.1.4.7 SAMFUNNETS BEKLAGELSE OVERFOR DE KRIGSBARN SOM HAR LIDD OVERLAST

En utvidelse av billighetserstatningsordningen for krigsbarn slik Regjeringen har foreslått, representerer også en beklagelse fra samfunnets side. Regjeringen ser at innvilgelse av billighetserstatning i seg selv ikke er noe middel for å gjenopprette de lidelser krigsbarna er påført. En billighetserstatning kan imidlertid ses som et konkret tiltak for å underbygge en verbal beklagelse.

3.1.5 Organisasjonenes forslag

Norges krigsbarnforbund og Krigsbarnforbundet Lebensborn foreslår en billighetserstatning gradert etter overgrepets alvorlighet. Imidlertid skjer graderingen skjønnsmessig, og Regjeringen kan ikke se at en gradering som foreslått av organisasjonene vil bli annerledes i praksis idet plasseringen av et overgrep i den enkelte kategori vil måtte baseres på skjønn.

Stiftelsen Rettferd for taperne har lagt frem et forslag som innebærer en standardisert billighetserstatning til alle krigsbarn på minimum 150 000 kroner uten noen form for individuell prøving av den enkelte søknad. På bakgrunn av at Stortinget i mandatet forutsetter en individuell vurdering av søknadene, har Regjeringen valgt ikke å gå nærmere inn på en vurdering av dette forslaget.

3.1.6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Antall krigsbarn i Norge er anslått til maksimalt 12 000. Dersom det legges til grunn at det i flesteparten av søknadene som innvilges vil bli utbetalt billighetserstatning med 20 000 kroner for mobbing, samtidig som det tas høyde for at det i enkeltsaker vil bli utbetalt høyere erstatning også for andre overgrep enn mobbing, anslår Regjeringen at maksimal utbetaling ikke vil overstige 240 mill. kroner fordelt over tre år. Regjeringen antar imidlertid at langt fra alle gjenlevende krigsbarn er påført en slik særlig lidelse, tap eller urimelighet, og anslår derfor at de samlede erstatningsutbetalinger vil bli på et langt lavere nivå.

En følge av forslaget vil være økt arbeidsmengde for Billighetserstatningsutvalgets sekretariat. Det antas tilstrekkelig at sekretariatet styrkes med inntil fire årsverk i den begrensede perioden billighetserstatningsordningen for krigsbarna er foreslått å vare. De administrative kostnadene i perioden blir 6 mill. kroner.

3.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at flere krigsbarn i oppveksten ble påført særlige lidelser, tap og urimeligheter som følge av at de var krigsbarn. Mange ble over tid og gjentatt utsatt for aggressiv og/eller ondsinnet adferd (mobbing). Men til forskjell fra dagens unge mobbeofre som i all hovedsak plages av enkelte andre barn, vokste krigsbarna opp i miljøer som kunne være gjennomsyret av hat og forakt. Den utstøtingen og trakasseringen som mange krigsbarn opplevde, var uttrykk for de voksnes holdninger og handlinger.

Komiteen er imidlertid kjent med at det ikke bare var nedverdiggende opptreden fra andre i lokalmiljøet som forringet krigsbarnas levekår. Forskning viser at en lang rekke statlige inngrep rammet krigsbarna hardt. Det er etter komiteens oppfatning sterkt beklagelig og leit at uskyldige barn gjennom dette fikk sin oppvekst forringet utelukkende som følge av sin etniske opprinnelse. Komiteen viser til at også statsminister Kjell Magne Bondevik i sin nyttårstale 1. januar 2000 beklaget den behandling mange krigsbarn har vært utsatt for i etterkrigstiden.

Forskning på krigsbarns oppvekst og levekår må ansees som ett av de tiltak regjeringen har iverksatt som en oppfølging av de beklagelser som er gitt av storting og regjering i forhold til krigsbarna. Det overordnede mål med forskningsoppdrag er todelt: Det er for det første viktig å gi krigsbarna avklaringer og kunnskap om sin fortid. For det annet er forskning viktig for at samfunnet skal lære av krigsbarnas historie i møte med andre grupper som for eksempel innvandrere og flyktninger. Komiteen vil fremheve at forskningen har en selvstendig funksjon uavhengig av spørsmålet om en særlig billighetserstatningsordning for krigsbarn.

Komiteen er enig med departementet i at erstatning til krigsbarn bør skje gjennom en tilpasning av billighetserstatningsordningen. Komiteen er videre enig med departementet i at erstatningssøknader fra krigsbarn bør vurderes individuelt. En konkret vurder-

ing av den enkelte søknad vil muliggjøre erstatning for forhold som per februar 2005 ikke er avdekket gjennom forskning.

Komiteen har merket seg at departementet i stortingsmeldingen uttaler:

"Regjeringen vil dessuten presisere at selv om en søker er utsatt for overgrep som følge av at vedkommende er krigsbarn, er det ikke gitt at søknaden kan imøtekommes med utbetaling av billighetserstatning. Det vises her til at Stortinget i mandatet har begrenset ordningen til å gjelde dem som på grunn av lidt overlast ble påført særlig lidelse, tap eller urimelighet. Regjeringen oppfatter dette slik at det ikke innvilges billighetserstatning der søker har klart å mestre de overgrep vedkommende ble utsatt for, og i ettertid har klart seg bra og levd et normalt godt liv."

Komiteen mener at departementet her har trukket Justiskomiteens merknader i Innst. S. nr. 36 (2002-2003) og Stortingets vedtak nr. 189 av 16. desember 2002, noe langt.

Komiteen vil at en tilpasning av billighetserstatningsordningen for krigsbarn skal forbeholdes den som ble påført særlige lidelser, tap og urimeligheter som følge av at de var krigsbarn. Med dette menes at den overlast/de overgrep som et krigsbarn ble utsatt for, må ha en viss alvorlighetsgrad for at erstatning skal kunne innvilges. Hvilken følge overlasten/overgrepene har påført krigsbarnet senere i livet, vil være et relevant element å legge vekt på ved fastsettingen av erstatningsbeløpets størrelse, men komiteen vil påpeke at det ikke skal være et vilkår for erstatning at skadefølgen betegnes som en "særlig lidelse" eller lignende.

Nyere forskning har dokumentert at offentlige myndigheter på ulike måter aktivt forhindret inndrivelse av barnebidrag til krigsbarn, og komiteen har merket seg dette. Komiteen ber Billighetserstatningsutvalget sørge for at disse forhold blir tatt hensyn til ved utmåling av billighetserstatning til krigsbarn.

Komiteen er for øvrig enig med departementet i at erstatningssøknader fra krigsbarn som er begrunnet i overgrep som omfattes av gjeldende billighetserstatningsordning, bør behandles på samme måte som i dag.

Komiteen mener det er viktig å merke seg at det har kommet til en del nye forskningsresultater etter at St.meld. nr. 44 (2003-2004) ble skrevet. Komiteen vil understreke at det er viktig at de endelige vedtakene også fattes på bakgrunn av denne nye kunnskapen, både om statens virksomhet overfor krigsbarna og deres levekårsutvikling og opplevelser i oppveksten.

Komiteen understreker viktigheten av at det unngås å skape nye grupper som får en vesentlig dårligere oppvekst. Det er viktig at den kunnskapen som nå kommer på bordet, ikke bare handler om hvordan man skal forholde seg til grupper som har blitt utsatt for særlige lidelser. Erfaringene fra uretten disse gruppene ble utsatt for, må man ta med seg i forhold til utsatte grupper i dagens samfunn og forsøke å forebygge fremtidige tilsvarende erstatningssaker.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, har

merket seg at det skal kunne ytes billighetserstatning til krigsbarn som forteller at de har blitt utsatt for mobbing, men som ikke kan fremlegge dokumentasjon på at mobbingen har påført dem alvorlig skade, på inntil kr 20 000. Det er etter flertallets mening positivt at det åpnes for å innvilge erstatning til krigsbarn utelukkende på grunnlag av søkerens egenerklæring. Flertallet vil påpeke at det krav til dokumentasjon som her stilles, er langt mindre omfattende enn det som for eksempel stilles til dem som søker billighetserstatning på bakgrunn av seksuelle overgrep. Dersom det foreligger dokumentasjon for alvorlig skade som følge av mobbing som søkeren har vært utsatt for, vil imidlertid billighetserstatningen kunne bli vesentlig større enn kr 20 000.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har merket seg at i tidligere saker behandlet under Stortingets billighetserstatningsordning har erstatningsbeløpet ligget mellom kr 40 000 og kr 60 000 for de laveste tilkjente erstatningene. Disse medlemmer mener at flertallet, med det foreslåtte beløpet på inntil kr 20 000 ved egenerklæring, legger seg på et altfor lavt nivå. Det er staten, ikke krigsbarna selv, som er ansvarlig for at dokumentasjon er gått tapt. Disse medlemmer viser til at informasjon i offentlige arkiver i noen tilfeller er ødelagt eller fjernet av myndighetene, blant annet ved ødeleggelse av kirkebøker.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det hadde vært ønskelig å heve erstatningsbeløpet til kr 40 000, men tar til etterretning at en samlet komité ikke kan slutte seg til en slik heving.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at summen i det minste burde utgjøre kr 60 000.

4. DEL III - ERSTATNINGSORDNINGER FOR ROMANIFOLK/TATERE - SÆRLIG I TILKNYTNING TIL TVANGSSTERILISERINGER

4.1 Sammendrag

4.1.1 Tiltak og internasjonale forpliktelser

Norske myndigheters politikk overfor romanifolket/taterne har opp gjennom historien vært preget av krav om fornorskning og en ensidig tilpasning til storsamfunnet. Politikken har aktivt bidratt til å undergrave romanifolkets/taternes tradisjonelle levesett og kultur. Norske myndigheter har ved flere anledninger de siste årene tatt et moralsk oppgjør med tidligere tiders politikk overfor romanifolket/taterne. I Innst. S. nr. 145 (2000-2001) sluttet Stortinget seg til forslaget om å bevilge midler til opprettelsen av et dokumentasjonsenter for romanikultur ved Glomdalsmuseet. Stortinget reiste også spørsmålet om romanifolket/taternes muligheter til å få erstatninger for overgrep som er blitt begått.

I 1999 ratifiserte Norge Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. I sin rapport fra 2002 vedrørende Norges oppfølging av Rammekonvensjonen har Europarådet oppfordret Norge til å se på eksisterende erstatningsordninger med sikte på å bedre tilgjengeligheten for romanifolket.

Romanifolket/taterne selv har ikke ansett etableringen av Glomdalsmuseet som en fullgod kollektiv kompensasjon for den urett de er blitt utsatt for. Regjeringen mener at det er på tide å finne en løsning som kan framstå som en tilfredsstillende kollektiv oppreisning for overgrepene mot romanifolket/taterne, og har i Revidert budsjett for 2004 foreslått å opprette et romanifolkets fond på 75 mill. kroner. Det er ikke intensjonen at fondet skal brukes til individuelle erstatninger.

4.1.2 Vurdering av romanifolket/taternes muligheter til å få billighetserstatninger for overgrep som er begått

Norske myndigheter har erkjent at mange av de tiltak som ble iverksatt overfor taterne, i dag må anses som overgrep. Utgangspunktet i billighetserstatningssammenheng om at forhold som var i samsvar med tidligere tiders lovgivning og politikk skal bedømmes på bakgrunn av normene som gjaldt på den tiden da handlingene ble begått, bør derfor ikke gjelde absolutt. I tilfeller der overgrep bestod av tiltak fra myndighetene som i særlig grad var rettet mot en bestemt etnisk gruppe, med det siktemål å utrydde gruppens kultur og levemåte, bør dette kunne gi grunnlag for billighetserstatninger.

Når det gjelder mobbing, så har dette hittil generelt ikke gitt grunnlag for billighetserstatning. Regjeringen mener det bør kunne gis billighetserstatninger på dette grunnlaget i tilfeller der myndighetene gjennom sin politikk har bidratt til å legalisere mobbingen.

Vedrørende sammenligningsgrunnlag har taterne i mange tilfeller blitt sammenlignet med andre tater, og ikke med den bofaste majoritetsbefolkningen i vurderingen av hvorvidt de er kommet særlig uheldig ut. Regjeringen mener en slik praktisering av billighetserstatningsordningen slår urimelig ut overfor taterne. Det riktige må være å sammenligne med majoritetsbefolkningen. I vurderingen av hvilke beviskrav som skal stilles må det vurderes hvilke muligheter søkerne har til å fremskaffe nødvendig dokumentasjon. I tilfeller der dokumentasjon ikke kan fremskaffes, bør det kunne legges vekt på egenerklæring.

Regjeringen anbefaler for øvrig at taterne som tidligere har søkt om billighetserstatninger og fått avslag, bør kunne søke og få behandlet søknadene sine på nytt i tråd med de nevnte prinsippene.

4.1.3 Særskilt om tvangssteriliseringer

Regjeringen nedsatte i januar 2003 en arbeidsgruppe som har vurdert spørsmålene fra Stortinget i tilknytning til tvangssteriliseringer.

4.1.3.1 STERILISERINGSLOVENE OG STERILISERINGS- PRAKSIS 1934-1977

4.1.3.1.1 *Sterilisering av tater - omfang og grunnlag*

Forsker Per Haave fremla høsten 2000 rapporten "Sterilisering av tater 1934-1977. En historisk undersøkelse av lov og praksis". Steriliseringsloven fra 1934 åpnet for sterilisering på tre grunnlag, alle basert på offentlig tillatelse. De fleste ble sterilisert etter egen begjæring, eventuelt med samtykke fra verge/kurator. Haave konkluderer med at søknadene som ble fremstilt, særlig fram til siste halvdel av 1960-tallet, i liten grad kan sies å tilfredsstillte det ideelle kravet til frivillighet.

Rapporten dokumenterer også enkelte tilfeller av urettmessig tvangsbruk. Imidlertid har det ikke blitt påvist med sikkerhet at tater som gruppe ble rammet av en bevisst steriliseringspolitikk fra myndighetenes side.

Det fremgår av rapporten at det har latt seg dokumentere at 125 personer av taterslekt - 109 kvinner og 16 menn - ble sterilisert med hjemmel i steriliseringsloven av 1934 og folkeættloven av 1942. Taterkvinner kategorisert som "omstreiferkvinner" ble oftere enn andre kvinner underkastet sterilisering mer eller mindre tvangsmessig.

Rapportens undersøkelser viser at rent medisinske tilfeller hørte til sjeldenhetene. Materialet som ligger til grunn for undersøkelsen domineres av andre hensyn, framfor alt sosiale og sosialmedisinske hensyn. Ut fra en samlet vurdering mener Haave at mer enn 230 taterkvinner ble sterilisert utenfor lovens rammer, og at over 300 taterkvinner kan ha blitt sterilisert fra 1930-til 1970-årene.

4.1.3.1.2 *I hvilken grad var vilkårene for sterilise- ringer til stede?*

Om vilkårene i steriliseringsloven om alvorlig sinnslidelse, hemming i sjelelig utvikling eller sjelelig svekkelse forelå, sies det bl.a. følgende i Haaves rapport:

"I noen tilfeller synes lovens vilkår å ha vært til stede..., men det er funnet ytterst få slike tilfeller. Tatt i betraktning av at det som regel var maktpåliggende for den som initierte eller begjærte et steriliseringsinngrep, at inngrepet faktisk ble utført, kan det ikke sees bort fra at søknader ble tilpasset lovens vilkår. I den grad dette skjedde, framstår praksis som ulovlig."

Vedrørende kravet til frivillighet sies det bl.a. at:

"Også bruken av § 3 annet ledd var formelt frivillig. Men her var det i langt mindre grad snakk om at vedkommende ble gitt råd og anbefaling om sterilisering. Selv om det finnes unntak, synes det å ha blitt "beslutet" av andre enn vedkommende selv at steriliseringsinngrepet burde foretas. Sjelden synes vedkommendes egen mening om dette å ha fått betydning for hvorvidt en steriliseringssøknad ble fremmet. (...)"

Sterilisering kunne også foretas på såkalt medisinsk grunnlag uten hjemmel i steriliseringslovene. Dette krevde ingen forutgående søknad, og var i utgangspunktet bare aktuelt dersom svangerskap og fødsel kunne medføre en risiko for kvinnens liv og helse. Det fremgår imidlertid av Haaves rapport at rent medisinske tilfeller hørte til sjeldenhetene, og at materialet som ligger til grunn for undersøkelsen i stedet domineres av sosiale og sosialmedisinske hensyn. Haave legger til grunn at mens 125 personer av taterslekt ble sterilisert med hjemmel i steriliseringsloven, så ble 230 kvinner sterilisert på såkalt medisinsk grunnlag. Det fremkommer ikke av Haaves rapport at taterne var overrepresentert blant de som ble sterilisert på medisinsk grunnlag.

punktet bare aktuelt dersom svangerskap og fødsel kunne medføre en risiko for kvinnens liv og helse. Det fremgår imidlertid av Haaves rapport at rent medisinske tilfeller hørte til sjeldenhetene, og at materialet som ligger til grunn for undersøkelsen i stedet domineres av sosiale og sosialmedisinske hensyn. Haave legger til grunn at mens 125 personer av taterslekt ble sterilisert med hjemmel i steriliseringsloven, så ble 230 kvinner sterilisert på såkalt medisinsk grunnlag. Det fremkommer ikke av Haaves rapport at taterne var overrepresentert blant de som ble sterilisert på medisinsk grunnlag.

4.1.3.2 SVENSK "LAG OM ERSÄTTNING TILL STERILISERADE I VISSA FALL (1999:332)" AV 01.07.99

Arbeidsgruppen har også vurdert den svenske loven om erstatning til tvangssteriliserte. Vilkårene i loven var utformet slik at alle som var utsatt for utilbørlig press eller tvang i forbindelse med steriliseringsinngrep, skulle kunne søke erstatning. Hvis inngrepet hadde skjedd under opphold på anstalt eller institusjon, var det ikke nødvendig å dokumentere utilbørlig press eller tvang for at erstatning skulle kunne utbetales. Loven gjelder for alle personer som har blitt sterilisert i den angitte perioden, og det ble satt en standardisert erstatning på SEK 175 000 til dem som oppfylte kravene.

I og med at erstatningsordningen var lovfestet, var den å se på som en sivil rettighet. Søknadene skulle behandles av en nemnd som etter lovgivers mening var å likestille med en domstol.

4.1.3.3 ARBEIDSGRUPPENS SAMLEDE VURDERINGER OG FORSLAG

Arbeidsgruppen mener at taternes muligheter for å nå fram med et rettslig krav etter den alminnelige erstatningsretten er begrenset, og at andre ordninger derfor bør vurderes. Når det gjelder den svenske erstatningsordningen uttaler arbeidsgruppen bl.a. at man ikke vil:

"...anbefale at man adopterer en tilvarende modell i Norge... Både bakgrunnen for erstatningsordningen i Sverige og den generelle håndtering av erstatningssaker er annerledes enn i Norge. Sverige har ikke en ordning tilsvarende Billighetserstatningsordningen..."

Arbeidsgruppen mente videre at:

"... tater som har vært utsatt for tvangssterilisering bør henvises til å søke erstatning gjennom Billighetserstatningsordningen. Kriteriene for å gi erstatning, og kravene til dokumentasjon/bevis bør justeres og forenkles ut fra en antagelse om at tater som ble sterilisert... med stor sannsynlighet kan ha følt et press i retning av å gjennomføre inngrepet."

4.1.3.4 UTTALELSER FRA STIFTELSEN ROMANIFOLKET/TATERNE

Stiftelsen Romanifolket/taterne har uttalt seg til rapporten. I uttalelsen viser Stiftelsen til at tvangssterilisering av romanifolk/tater var ett i en rekke av overgrep som utgjorde statens samlede politikk for å utrydde minoritetens identitet og kultur, og at det ved

vurderingen av erstatning er viktig å ha med dette perspektivet.

4.1.3.5 REGJERINGENS VURDERINGER OG FORSLAG

Av forskningsmateriale fremkommer det tydelig at det har forekommet tvangssteriliseringer av tatere i strid med vilkårene i steriliseringsloven av 1934, og uten at vilkårene for sterilisering på grunnlag av medisinsk indikasjon har vært til stede. Det fremkommer også at taterne i større grad enn andre har vært utsatt for tvangssteriliseringer. Særlig på bakgrunn av alvorligheten i slike inngrep mener Regjeringen det er svært viktig å kunne imøtekomme krav om kompensasjon i de tilfellene der dette har skjedd.

Det er Regjeringens syn at rimelighetsbaserte krav om individuelle erstatninger eventuelt bør imøtekommes gjennom en tilpasning av billighetserstatningsordningen. Regjeringen anbefaler at billighetserstatningsordningen tilpasses ved at beviskravene lempes. Regjeringen vil foreslå at man i disse sakene - der ikke annet materiale/andre forhold foreligger som klart tyder på det motsatte - bør kunne bygge på egenklæringer om at steriliseringen skjedde under tvang eller press, eller for øvrig i strid med vilkårene.

4.1.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det kan anslås at en lemping av beviskrav kan medføre søknader fra maksimalt ca. 200 personer. Sett i lys av hvor alvorlig overgrep en tvangssterilisering er, mener Regjeringen at det ikke vil være urimelig at billighetserstatninger tilkjennes med rundt 150 000 kroner. Ved et beløp på 150 000 kroner vil en maksimal utnyttelse av ordningen totalt kunne beløpe seg til ca. 30 mill. kroner.

Forslaget vil også innebære en merbelastning for Billighetserstatningsutvalget. Kostnadene kan anslås til maksimalt ca. 100 000 kroner.

4.2 Komiteens merknader

Komiteen viser til at overgrepene som tidligere er begått mot romanifolket, er svært graverende. Komiteen vil gjenta og understreke den unnskyldning som kommunalminister Ragnhild Queseth Haarstad på vegne av Bondevik I-regjeringen ga romanifolket i februar 1998. Regjeringen Stoltenberg gjentok unnskyldningen overfor romanifolket i St.meld. nr. 15 (2000-2001).

Komiteen viser til etableringen av Glomdalsmuseet på Elverum. Senteret skal dokumentere og formidle kulturen og historien til romanifolket. Komiteen anser dette som en meget viktig oppgave - ikke minst i et forebyggende perspektiv. Komiteen viser videre til at romanifolkets fond ble opprettet våren 2004 gjennom en bevilgning i Revidert nasjonalbudsjett på 75 mill. kroner. Avkastningen av fondet vil bl.a. kunne brukes til tiltak og aktiviteter som fremmer bevaring og utvikling av romanifolkets kultur, språk og historie.

Komiteen er glad for at departementet foreslår å endre praktiseringen av billighetserstatningen slik at

romanifolk som søker erstatning, for fremtiden skal sammenlignes med majoritetsbefolkningen. I dag har man langt på vei sammenlignet søkere fra denne gruppen med andre fra samme gruppe, og dette har etter komiteens mening ført til enkelte urimelige resultater. Det må etter komiteens mening være klart at for eksempel en søknad om erstatning fra personer internert på Svanviken arbeidskoloni, skal behandles med referanse til hva som var en vanlig oppvekst i Norge på det aktuelle tidspunkt. Dersom romanifolket ikke sammenliknes med majoritetsbefolkningen, innebærer det en usaklig forskjellsbehandling i strid med vanlige rettsprinsipper. Det kan åpne for diskriminering av grupper på bakgrunn av tilhørighet uten at det fører til konsekvenser for den som stod bak diskrimineringen/overgrepene. Komiteen vil her gjenta departementets anbefaling om at romanifolk som tidligere har søkt om billighetserstatning og fått avslag, bør søke på ny. Komiteen ber i den forbindelse om at man gjennomgår departementenes arkiver over tidligere avslåtte billighetserstatningssøknader fra romanifolk/tatere, og sender informasjon til disse om endringer i vilkårene for billighetserstatning.

Komiteen viser også til at noen blant romanifolket har flere grunnlag for å søke billighetserstatning. Det kan for eksempel dreie seg om mangelfull skolegang, tvangsarbeid på Svanviken, tvangssterilisering, tvangsadopsjon og mobbing. Hvert enkelt grunnlag må da gi grunnlag for en erstatningssum, som summeres uten "avkorting" fordi vedkommende har opplevd flere overgrep fra staten. Det innebærer at for noen kan det være at beløpene til sammen overskrider kr 200 000. Av effektivitetshensyn gir Stortinget Billighetserstatningsutvalget mulighet til å innvilge den samlede erstatningssummen i slike tilfeller, så lenge erstatningssummen for hvert enkelt grunnlag ikke overskrider kr 200 000.

Komiteen har merket seg at det tydelig fremkommer av forskningsrapporten "Sterilisering av tatere 1934-1977. En historisk undersøkelse av lov og praksis.", av forsker Per Haave ved Historisk Institutt, at det har forekommet tvangssterilisering av tatere i strid med vilkårene i steriliseringsloven av 1934. Det har dessuten forekommet sterilisering uten at vilkårene for medisinsk indikasjon har vært til stede. Komiteen ser svært alvorlig på dette.

Sterilisering uten hjemmel i lov er etter komiteens oppfatning et meget alvorlig overgrep. Overgrepet er særlig alvorlig i den grad det har skjedd som en del av en politikk med siktemål å utrydde en etnisk gruppes kultur og levemåte. Det er på denne bakgrunn viktig å imøtekomme krav om kompensasjon i de tilfeller der dette har skjedd.

Komiteen er enig i at billighetserstatningsordningen bør tilpasses slik at den omfatter tilfeller av urettmessig sterilisering. Komiteen støtter departementets forslag til tilpasning av vilkårene slik disse er beskrevet i stortingsmeldingen.

Komiteen vil også understreke at når det gjelder samtykke gitt til tvangssterilisering, er det viktig å ha for øye at et skriftlig samtykke ofte ikke var et reelt samtykke, dels fordi offeret ikke var klar over hva ved-

kommende skrev under på, og dels fordi det ofte var i en tvangssituasjon. Det er derfor grunn til å legge stor vekt på søkerens egenerklæring.

Komiteen vil imidlertid påpeke at rettsstridig sterilisering også kan ha skjedd overfor andre enn personer av taterslekt. Komiteen mener det for eksempel er grunn til å tro at tilsvarende overgrep kan ha skjedd overfor rom (sigøynere).

Etter komiteens oppfatning bør søknader om billighetserstatning med bakgrunn i sterilisering uten hjemmel i lov behandles på tilsvarende måte uavhengig av søkerens etniske bakgrunn. Komiteen ber Billighetserstatningsutvalget utvikle praksis i tråd med dette.

Når det gjelder mobbing av romanifolket, viser komiteen til sine merknader ovenfor om krigsbarna. Også for romanifolket skyldtes mobbingen i mange av tilfellene myndighetenes offisielle holdning og politikk overfor romanifolket og dets kultur.

Komiteen vil bemerke at kompensasjon etter billighetserstatningsordningen sjelden kan kompensere for overgrep som romanifolk har vært utsatt for. Kompensasjonen som ytes, er ment som et håndslag til dem som har kommet særlig uheldig ut og skal forstås som en beklagelse til den enkelte.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti, viser til at det ikke stilles noen formelle krav til utformingen av en søknad om billighetserstatning. Justissekretariatene som mottar søknadene, vil be om tilleggsopplysninger og gi søkeren nødvendig veiledning. Den enkelte fagetat har for øvrig plikt til å sørge for sakens opplysning før den fremmes for Billighetserstatningsutvalget. Flertallet mener på denne bakgrunn at det ikke er behov for å endre praksis etter rettshjelpsloven § 13 tredje ledd.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at for mange av romanifolket er det på grunn av overgrepene de har vært utsatt for svært vanskelig eller umulig å fremme en søknad om billighetserstatning uten juridisk hjelp. Mange har svært mangelfull skolegang, det er vanskelig for dem å områ seg i forvaltningen, og en del har en sterkt uttalt skepsis til norske myndigheter. Praktiseringen av rettshjelpsloven § 13 tredje ledd må derfor være liberal, slik at hovedregelen er at de som trenger juridisk bistand for å fremme sin søknad, gis fri rettshjelp.

5. DEL IV - ERSTATNINGSORDNINGER FOR ELDRE UTDANNINGSSKADELIDENDE SAMER OG KVENER

5.1 Sammendrag

5.1.1 Innledning

Under 2. verdenskrig ble mange skoler i Finnmark og Nord-Troms okkupert av tyskerne, med den følge at undervisningen opphørte helt i store deler av krigen. På grunn av at tyskerne brente ned mange skoler da de

trakk seg tilbake i 1944, var skolesituasjonen vanskelig i Finnmark også i etterkrigstiden. Følgene av den manglende skolegangen i kombinasjon med datidens fornorskingspolitikk, var at mange samiske og kvenske barn ikke lærte å lese og skrive, og har levd som analfabeter hele livet.

5.1.2 Søknader om billighetserstatninger på grunn av tapt skolegang og fornorsking - historie

Foreningen for Tapt skolegang under siste verdenskrig (TSSV) og Foreningen for utdanningsskadelidte under den annen verdenskrig (USKAV) søkte i 1990 kollektivt om billighetserstatning fordi de mistet skolegang på grunn av 2. verdenskrig. Billighetserstatningsutvalget fant ikke å kunne tilrå at det ble bevilget billighetserstatning. Den omstendighet at man sto overfor en gruppe, gjorde det vanskelig å anbefale innvilgning av søknadene. Utvalget så allikevel ikke bort fra at enkelte av søkerne kunne være berettiget til erstatning ut fra sin situasjon som følge av manglende skolegang under krigen.

I 1996 og utover i 1997 kom i alt ca. 300 individuelle søknader om billighetserstatning. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet vurderte søknadene på individuelt grunnlag, og konkluderte med ikke å tilrå erstatning. Begrunnelsene var at etter fast praksis dannet verken krigen eller fornorskingspolitikken grunnlag for erstatning. Billighetserstatningsutvalget avsto alle søknadene i samsvar med tilrådingene.

Samefolkets fond på 75 mill. kroner ble opprettet av Stortinget i 2000. Stortingsflertallet sluttet seg til forslaget om at avkastningen fra fondet ikke skal brukes til individuelle erstatninger. Vedtektene for Samefolkets fond er ennå ikke endelig fastsatt.

5.1.3 Regjeringens vurderinger og forslag

De samene og kvenene som både mistet skolegang og som heller ikke fikk opplæring på sitt eget morsmål som en følge av fornorskingspolitikken, har ikke lært seg å lese og skrive på sitt eget morsmål, i tillegg til at mange av dem heller ikke kan lese og skrive på norsk. Denne gruppen må derfor anses for å være en gruppe som har kommet særlig uheldig ut.

Regjeringen vil foreslå at de samene og kvenene som er kommet særlig uheldig ut som en følge av en kombinasjon av tapt skolegang i forbindelse med krigen og fornorskingspolitikken, gis kompensasjon ved at billighetserstatningsordningen tilpasses slik at krav fra de som er rammet av disse forholdene vil kunne imøtekommes.

Søknadene om billighetserstatninger har blitt avslått under henvisning til at etter fast praksis gir ikke tap av skolegang som følge av krigen grunnlag for billighetserstatninger. Regjeringen mener det er hensiktsmessig at billighetserstatningsordningen praktiseres på en fleksibel måte, slik at det i unntakstilfeller også bør kunne gis erstatninger til personer som har kommet særlig uheldig ut på grunn av forhold som helt eller delvis har sin bakgrunn i okkupasjonen.

Søknadene om billighetserstatninger er også blitt avslått på bakgrunn av at fornorskingspolitikken ikke gir grunnlag for billighetserstatninger. I denne saken er fornorskingspolitikken en medvirkende årsak til at samene og kvenene kom særskilt uheldig ut som en følge av manglende skolegang, og bør derfor ikke være en hindring for mulighetene til å få billighetserstatninger.

Regjeringen anbefaler at følgende kumulative kriterier legges til grunn:

1. Skolegangen må være tapt under krigsårene eller rett etterpå som en direkte følge av krigen.
2. Ordningen bør avgrensnes til personer som hadde samisk eller kvensk/finsk som morsmål, og som heller ikke behersket norsk tilfredsstillende.
3. Regjeringen foreslår at avgrensninger også foretas på bakgrunn av hvor mange års skolegang som er tapt, og foreslår at billighetserstatninger tilkjennes personer som har tapt 1,5 års skolegang eller mer.

Regjeringen anbefaler imidlertid ikke at det gjøres begrensninger på bakgrunn av at det har foreligget tilbud om etterskolering, som ikke er blitt benyttet.

Regjeringen foreslår at personer som tidligere har søkt om billighetserstatninger på bakgrunn av tapt skolegang og fornorsking, ikke skal behøve å søke på nytt. Tidligere søknader bør kunne fremmes på nytt etter bekreftelse fra søkerne gjennom foreningene USKAV og Foreningen tapt skolegang.

Det vil kunne oppstå spørsmål om hvordan det skal kunne dokumenteres hvilke norskkunnskaper søkerne hadde i 1940-årene. Det vil kunne tas utgangspunkt i egenerklæringer, men disse bør i den grad det er mulig underbygges med kunnskaper om språklige forhold i de aktuelle områdene.

5.1.4 Økonomiske og administrative konsekvenser

Søkere som oppfyller ovennevnte krav anslås å være ca. 800 personer. Billighetserstatninger for manglende skolegang ligger som regel mellom 50 000 og 100 000 kroner. Dersom det samme beløpet tilkjennes samene og kvenene som fyller de ovennevnte kriteriene, vil en maksimal utnyttelse av ordningen kunne beløpe seg til ca. 48 mill. kroner. I tillegg kommer kostnader ved en merbelastning på sekretariatet for Billighetserstatningssutvalget, som kan anslås til maksimalt ca. 400 000 kroner.

5.2 Komiteens merknader

Komiteen erkjenner at fornorskingspolitikken, som for alvor ble innledet på 1860-tallet og varte til langt etter andre verdenskrig, var et overgrep mot den samiske befolkningen. Mange kvener led også under målsettingen om total assimilasjon. Komiteen finner grunn til særlig å beklage den belastningen som fornorskingspolitikken påførte barn i skolepliktig alder. Følelsen av å ikke strekke til og av å ikke være en likeverdig borger i Norge, ble nedfelt i mange skole-

barn. Komiteen er kjent med at konsekvensene av fornorskingspolitikken har fulgt flere samer og kvener gjennom hele livet, og beklager dette sterkt.

Komiteen viser til de respektive partiers merknader i Innst. S. nr. 220 (1999-2000) om et eget fond som en kollektiv erstatning for de skader og den urett fornorskingspolitikken har påført det samiske folk. Stortinget besluttet under behandlingen av denne innstillingen å bevilge 75 mill. kroner til et slikt fond. Avkastningen av fondet skal gå til ulike tiltak som vil styrke samisk språk og kultur.

Komiteen viser til at flere samer og kvener mistet skolegang under og like etter andre verdenskrig. Mange fikk dessuten ikke opplæring på sitt eget morsmål som en følge av fornorskingspolitikken, og har ikke lært å skrive og/eller lese på eget morsmål. Kombinasjonen av mangelfull skolegang og fornorskingspolitikken, førte til at flere heller ikke kan lese og skrive på norsk.

Komiteen er enig med Regjeringen i at billighetserstatningsordningen bør tilpasses slik at den omfatter en kompensasjon til dem som er kommet særlig uheldig ut både som en følge av tapt skolegang under og like etter krigen og som en følge av fornorskingspolitikken. Komiteen støtter vilkårene for en slik kompensasjon slik de fremkommer av stortingsmeldingen.

Komiteen vil bemerke at kompensasjon etter billighetserstatningsordningen sjelden kan kompensere for den overlast som samer og kvener har lidt som en følge av fornorskingspolitikken og mangelfull skolegang. Kompensasjonen som ytes, er ment som et håndslag til dem som har kommet særlig uheldig ut og skal forstås som en beklagelse til den enkelte.

Det er viktig for komiteen å presisere at justissekretariatene, som saksforberedende instans, må tilby de som søker kompensasjon for tapt skolegang mv. etter dette regelverket, bistand til innhenting av dokumentasjon. Dette fordi flere av søkerne vil finne det særlig utfordrende å innhente nødvendig dokumentasjon fra for eksempel arkivet til skoledirektøren i Finnmark.

6. KOMMUNALKOMITEENS MERKNADER

Kommunalkomiteen fikk oversendt forslag til innstilling fra justiskomiteen ved brev av 3. mars 2005. I brev av 14. mars 2005 la kommunalkomiteen frem følgende merknad:

"Fleirtallet i komiteen, medlemene frå Arbeidarpartiet, Høgre, Framstegspartiet, Sosialistisk Venstreparti og Kristeleg Folkeparti viser til merknader i innstillinga frå sine respektive fraksjonar i justiskomiteen, og har ingen ytterlegare merknader.

Medlemen frå Senterpartiet, Magnhild Meltveit Kleppa, viser til at Senterpartiet ikkje er representert i justiskomiteen. Denne medlemen meiner St.meld. nr. 44 (2003-2004) gir eit godt grunnlag for oppreising og erstatning til romanifolket og taterane. Denne medlemen vil særleg påpeika betydninga av endra praktisering av rettferdsvederlag (billighetserstatning), slik at dei i romanifolket som søker erstatning vert samalikna med innbyggjarane elles, og at ein såleis opnar for å søkja på ny og også av fleire grunnar. Denne

medleimen er samd med justiskomiteen si understreking av å vektleggja eigenerklæringar ved søknader som gjeld erstatning for rettsstridig sterilisering, og at slik søknad kan fornyast utan omsyn til etnisk bakgrunn. Denne medleimen viser til Arbeidarpartiet og Sosialistisk Venstreparti sin merknad om ei liberal praktisering av rettshjelpslova § 13 tredje ledd slik at hovedregelen vert fri rettshjelp for dei som treng juridisk bistand for å fremja søknaden sin. Denne medleimen støttar dette synet, og sluttar seg elles til justiskomiteén sine øvrige merknader.

Med omsyn til erstatningsordninga for eldre utdanningsskadelidande samar og kvenar, sluttar denne medleimen seg i all hovudsak til justiskomiteén sin merknad. Denne medleimen finn det likevel naudsynt å påpeika at mobbing av samar og kvenar som fylgje av haldningar og politikk frå styresmaktene si side også bør telja med i ei erstatningsutmåling for søkjarar frå desse gruppene slik praksisen også skal vera for krigsbarn og romanifolket. Denne medleimen viser elles til Sametinget si påpeiking av behovet for sekretariatsordningar der folk kan venda seg og få hjelp til å utforma søknad om rettferdsvederlag. Denne medleimen viser også til at det av vedtak i Sametinget 23. september 2004 mellom anna framgår ynskje om utgreiing av fornorskingspolitikken sine konsekvensar for samar og kvenar innanfor ulike samfunnsområde. Denne medleimen viser til Sametinget si understreking av at slik utgreiing også gjeld andre grupper som har lidd

overlast under og etter siste verdskrigen. Denne medleimen vil peika på at grenselosane er ei slik gruppe. Denne medleimen føreset at Regjeringa i dialog med Sametinget legg eit grunnlag for korleis vedtaket i Sametinget skal fylgjast opp."

7. TILLEGGSBEMERKNINGER

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti støtter synspunktene som kommer til uttrykk fra kommunalkomiteens medlem fra Senterpartiet angående utdanningsskadelidende samer og kvenner.

8. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 44 (2003-2004) - erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvenner - vedlegges protokollen.

Oslo, i justiskomiteen, den 18. mars 2005

Trond Helleland
leder

Finn Kristian Marthinsen
ordfører

Vedlegg

Brev fra Justisdepartementet v/statsråden til justiskomiteen, datert 26. november 2004

Spørsmål fra Justiskomiteen i forbindelse med behandlingen av St. meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener

Jeg viser til brev 18.11.04 fra Justiskomiteen.

Spørsmål 1

Mener departementet at forskningsrapporter fremlagt etter oversendelse av St.meld. nr. 44 (2003-2004) til Stortinget, gjør det nødvendig å supplere beskrivelsen av krigsbarnas historie og levekår?

Svar

Et viktig element i forslaget til en utvidet billighetserstatningsordning for krigsbarn er at hver søknad skal vurderes konkret. De drøftelser som er gjort i meldingen om forhold krigsbarn ble utsatt for, betyr ikke at det bare er disse forhold det kan søkes billighetserstatning for, jf. mitt svar på spørsmål 2 nedenfor. Det avgjørende vil være om søker er påført en særlig lidelse, tap eller urimelighet som følge av å være krigsbarn. I meldingen pkt. 8.3.1 er det tatt høyde for at forhold senere forskning måtte avdekke, omfattes av den utvidede billighetserstatningsordningen dersom søker etter en konkret vurdering er påført en særlig lidelse som følge av det aktuelle forhold.

Pkt. 7 i St.meld. nr. 44 inneholder en historisk fremstilling, særlig basert på det forskningsmateriale som var tilgjengelig frem til tidspunktet for fremleggelse av stortingsmeldingen. I pkt. 7.3 presenteres det forskningsoppdrag som de nyeste forskningsrapportene utgjør en del av. Fremstillingen i pkt. 7 er ment å skulle danne et historisk bakteppe for en utvidet billighetserstatningsordning til krigsbarna.

Problemstillinger knyttet til bidrag m.v. er her nevnt som ett forhold.

Jeg vil understreke at forslaget om en utvidet billighetserstatningsordning til de krigsbarn som har lidd særskilt som følge av sin krigsbarnstatus, står på egne ben i forhold til forskningen. Justiskomiteen ga tidlig i prosessen uttrykk for at man ønsket utredet en erstatningsordning så raskt som mulig, og uavhengig av forskningsresultatene. Det er videre i tråd med Stortingets mandat om en individuelt basert erstatningsordning.

Forskningen har en selvstendig funksjon uavhengig av en billighetserstatningsordning. Jeg ser forskningen som ett av de tiltak regjeringen har iverksatt som en oppfølging av de beklagelser som er gitt av Storting og regjering i forhold til krigsbarna. Som det fremgår i pkt. 9.7 i meldingen er det overordnede formål med forskningsoppdraget at kunnskapen skal komme både krigsbarna og samfunnet til gode.

Spørsmål 2

Mener departementet at de nylig fremlagte forskningsrapportene om krigsbarnas historie og levekår

gjør det nødvendig med endringer i den foreslåtte tilpasning av billighetserstatningsordningen overfor denne gruppen. I tilfelle hvilke endringsnummer vil departementet anbefale?

Svar

I samsvar med Stortingets mandat om en utredning av "alternative forslag til erstatningsordninger som en kompensasjon til de krigsbarn som er påført særlige lidelser, tap og urimeligheter som følge av at de er krigsbarn" har regjeringen lagt opp til en ordning hvor billighetserstatning utbetales etter er individuell vurdering basert på hva søker har vært utsatt for, og hvilken psykisk eller fysisk skade dette har påført ham eller henne.

Meldingen inneholder, som jeg har redegjort for ved besvarelse av spørsmål nr. 1, ingen avgrensning med hensyn til hvilke forhold som kan danne grunnlag for en søknad om billighetserstatning. Det er redegjort for enkelte typetilfeller, som for eksempel mobbing, adopsjon i strid med gjeldende regelverk og utsending til- og hjemsending fra Tyskland. Men det avgjørende er hvorvidt forholdet har påført vedkommende søker "en særlig lidelse, tap og urimelighet", jf. Stortingets mandat og meldingen pkt. 8.2. Dette innebærer bl.a. at nye forhold som avdekkes av forskningen kan danne grunnlag for en søknad om billighetserstatning etter en utvidet ordning.

På denne bakgrunn tar ordningen høyde for ulike forhold som representerte særlig lidelse, tap og urimelighet påført krigsbarn.

Spørsmål 3

Komiteen ber departementet særlig omtale det forhold at svært mange krigsbarn ble fratatt muligheten til å få barnebidrag fra sin far. Hvordan mener departementet dette bør påvirke erstatningsutbetalingen til krigsbarna?

Svar

Myndighetenes rolle i forbindelse med utbetaling av barnebidrag til krigsbarn er i Lars Borgersruds rapport drøftet på to forskjellige grunnlag. Det ene gjelder Sosialdepartementets bistand ved innkreving av bidrag fra far i Tyskland. Det andre gjelder utsatt ikrafttredelse av forsørgertrygdlov. Siden disse to forhold henger nært sammen, velger jeg å kommentere dem begge.

Når det gjelder innkreving av barnebidrag fra Tyskland, ble saken flere ganger utsatt i Sosialdepartementet. Årsakene var i følge forskningsrapporten flere, i stikkordsform referert slik: krigsbarnmødrenes ønske om endrede kunngjøringsregler, avventing av rettsoppgjøret i Tyskland, boikott av DDR, valutatekniske forhold m.m. I rapporten reises det videre kritikk for at det ikke ble gitt tilleggsinformasjon til krigsbarna etter at Utenriksdepartementet i 1970 offentlig hadde kunn-

gjort at de som hadde krav mot personer i DDR nå kunne fremme disse.

Problemstillingen er drøftet i St.meld. nr. 44 pkt. 7.2 og pkt. 8.3.1. Etter forslaget kan det ikke utelukkes at kritikkverdige forhold hos myndighetene i forbindelse med bidragsinnkreving i DDR kan danne grunnlag for søknad om billighetserstatning. Tradisjonelt har Stortingets billighetserstatningsordning vært ment som en kompensasjon for personlige integritetskrenkelser. Vi har tolket mandatet i forhold til krigsbarna slik at Stortinget ikke ønsket noen endring av dette.

Når det gjelder forsørgertrygdlovens ikrafttredelse er det på det rene at utsettelsene av loven rammet alle førstefødte av enslige mødre. Flertallet av disse var imidlertid krigsbarn.

Ved ikrafttredelse av loven var krigsbarna mellom 12 og 17 år. I og med at ytelsene opphørte ved fylte 18 år, ville disse barna fått et høyere samlet bidragsbeløp dersom loven hadde vært vedtatt på et tidligere tidspunkt. St.meld. nr. 44 tar ikke høyde for et slikt kollektivt økonomisk tap for denne gruppen. Bakgrunnen er at Stortingets bestilling var en erstatningsordning basert på en individuell vurdering.

Et generelt utgangspunkt i norsk rett er at lovgivers reguleringer ikke medfører erstatningsplikt for det offentlige. Lovgiver må foreta en avveining mellom flere ulike hensyn, og det aksepteres i denne forbindelse at en lov kan gi uheldige følger for den enkelte. Lovgivers avveininger vil være preget av hva som var allment akseptert da loven ble vedtatt. Vi ser i dag at flere sentrale myndighetspersoner uttrykte holdninger vi i dag tar avstand fra. Denne politikken utgjør det moralske ansvarsfundament for det foreliggende forslag til en utvidet billighetserstatningsordning som omfatter de krigsbarn som har lidd særlig urett.

Spørsmål 4

Regjeringen foreslår i meldingen å gi billighetserstatning til krigsbarn som på grunn av sin etniske

bakgrunn ble "mobbet". Flere samer forteller om mobbing under oppveksten begrunnet i deres etniske opprinnelse. Hva er årsaken til at Regjeringen ikke foreslår en tilpasning av billighetserstatningsordningen for å fange opp disse tilfellene?

Svar

Regjeringens utgangspunkt er at det er Stortingets billighetserstatningsutvalg som bør utforme kriterier og behandle alle rimelighetsbaserte krav fra individer og grupper i samfunnet, jf. St.meld. nr. 44 del I. Dette innebærer at sakene vil kunne behandles etter like prinsipper så langt dette er mulig ved en ordning som er basert på rimelighet og skjønn. Når det gjelder krigsbarn, tvangssteriliserte romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener, har regjeringen på bakgrunn av Stortingets vedtak og forespørsler knyttet til disse gruppene valgt å fremme konkrete forslag til rimelighetsbaserte erstatningsordninger.

Mange eldre utdanningsskadelidende samer og kvener har i løpet av de siste 14 årene fremmet både kollektive og individuelle søknader om billighetserstatninger på bakgrunn av tapt skolegang under krigen og fornorskingspolitikken. Sametinget har også satt som vilkår for å ta imot Samefolkets fond at det settes i gang et arbeid for å løse saken for de utdanningsskadelidte som følge av 2. verdenskrig. Regjeringen har lagt til grunn at samer og kvener som både mistet skolegang på grunn av andre verdenskrig, og som heller ikke behersket norsk tilfredsstillende til å få utbytte av undervisningen som ble gitt, er en gruppe som må anses for å ha kommet særlig uheldig ut. På bakgrunn av disse forholdene har regjeringen fremmet forslag om en tilpasning av billighetserstatningsordningen for denne gruppen.

Andre forhold som gjelder samene, slik som mobbing på bakgrunn av etnisk opprinnelse, har ikke vært vurdert.

